

використання сонячної енергії спостерігається тенденція до активації цих процесів. Зокрема, австрійська компанія Activ Solar має намір до кінця 2011 р. довести потужність сонячної електростанції в Охотніково (Сакський р-н АРК) до 80 МВт. „Це буде найбільша СЕС із будь-коли побудованих у регіоні і одна з найбільших установок у всьому світі”, – йдеться у повідомленні компанії. Компанія планує завершити її будівництво до кінця 2011 р.

„Проект такого масштабу знаменує собою поворотний момент у розвитку сонячної енергетики в Європі, і це має підтвердити позицію України як постачальника енергії з поновлювальних джерел”, – підкреслив генеральний директор компанії Activ Solar Kabe Єртефай. СЕС „Омао Солар” вироблятиме 100 тис. мегават-годин електроенергії на рік, якої вистачить, щоб забезпечити 20 тисяч домашніх господарств „зеленою” енергією і дозволить скоротити до 80 тис. т викидів вуглекислого газу на рік⁴⁴. Паралельно з цим компанія „Рентехно” завершила технічне проектування і приступила до організації поставки комплектуючих для будівництва сонячної фотоелектричної станції потужністю 1,786 МВт на півдні Вінницької обл., яка працюватиме за „зеленим” тарифом. Разом з тим компанія „Рентехно” планує спільно з українськими та зарубіжними фірмами будівництво в Україні ще кількох сонячних електростанцій⁴⁵. Компанія „Менеджес-Енерджи” (Німеччина) передбачає звести сонячну електростанцію у степах Приазов’я. Маючи чималий досвід реалізації своїх великих проектів у Німеччині та Іспанії, німецькі інвестори планують будівництво електростанцій на сонячних батареях і в Україні⁴⁶.

Завдяки зростанню уваги до використання сонячної енергії потужність СЕС станом на вересень 2011 р. зросла з 27,8 МВт до 67,6 МВт⁴⁷. Важливою передумовою, що сприяла розвитку малої енергетики в Україні, стало прийняття Закону „Про внесення змін у деякі закони України щодо встановлення „зеленого” тарифу” (2008), у якому передбачено стимулювання розвитку альтернативних видів енергії через запровадження „зеленого” тарифу – спеціального тарифу, за яким закуповувалася електроенергія, вироблена з альтернативних джерел енергії з використанням гідроенергії, виробленої тільки малими ГЕС. Законом передбачався перегляд розміру розцінок для ВДЕ диференційовано для кожного господарського суб’єкта на рівні подвоєної середньозваженої ціни на електроенергію, що реалізувалася на оптовому ринку України генкомпаніями.

На той час вартість енергії з невідновлювальних видів енергії на оптовому ринку становила 0,35 грн. за кіловат, відповідно до нових умов для „альтернативки” „зелений” тариф становив приблизно 0,70 грн. за кіловат.

Виходячи з цих обставин, Україна при збереженні темпів розвитку ВДЕ, що склалися на 2008 р., передбачила збільшити частку „альтернативки” до 2020 р. в межах 10-12 відсотків. Європейські

країни у своїх енергетичних деклараціях ставлять за мету довести її частку у 2020 р. до 20 відсотків.

Щоб справді змінити ситуацію на краще, домогтись європейських темпів розвитку ВДЕ, поряд із запровадженням „зеленого” тарифу, українська держава повинна створити Фонд енергоефективності, кошти від якого мали б йти не до бюджету, а на те ж підприємство за умови здійснення ним проектів з енергозбереження⁴⁸.

Таким чином, в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. проблеми розвитку альтернативної і відновлювальної, нетрадиційної електроенергетики як в Україні, так і світі стають однією з основних галузей світової енергетики.

¹ Statistical Review of World Energy [Електронний ресурс] // 2006. – www.bq.com

² Щербак Ю. Українські проблеми і російські факти // День. – 2009. – 19 бер. – С.4.

³ Волович О. Як позбутися економічного шантажу? Об’єднатися... // День. – 2007. – 7 бер. – С.4.

⁴ Білоусова Н. Що стримує „чисту” енергію? // День. – 2011. – 3 лип. – С. 6.

⁵ Білоусова Н. Україна обирає „чисту” енергетику // День. – 2011. – 9 черв. – С. 5.

⁶ Пархомчук Т. Велика сила малої води // Дзеркало тижня. – 2006. – 13 серп. – С.10.

⁷ Білоусова Н. Що стримує „чисту” енергію? // День. – 2011. – 3 лип. – С.6.

⁸ Миколюк О. Наші перспективи – „зелені технології” // День. – 2011. – 15 черв. – С.6.

⁹ Волович О. Вказ. праця.

¹⁰ Мельник В. Світло з води // Україна молода. – 2006. – 14 бер. – С.8.

¹¹ Денисюк С. Бюрократична дамба для малої ГЕС // День. – 2005. – 12 лип. – С.8.

¹² Мельник В. Світло з води...

¹³ Волович О. Вказ. праця.

¹⁴ Мальована В. Велике майбутнє малих річок // Прес-центр. – 2006. – 6 серп. – С.9.

¹⁵ Керц О. Потрібне все, на що є гроші: Про українські енергоперспективи // День. – 2006. – 5 трав. – С.9.

¹⁶ Мальована В. Вказ. праця.

¹⁷ Пархомчук Т. Вказ. праця.

¹⁸ Мельник В. Вказ. праця.

¹⁹ Кривда М. Великі плани малої енергетики // Голос України. – 2006. – 21 груд. – С.19.

²⁰ Пархомчук Т. Вітру „зелений тариф” // Голос України. – 2006. – 9 серп. – С.2.

²¹ Пархомчук Т. Велика сила малої води...

²² Пархомчук Т. Вітру „зелений тариф” ...

²³ Пархомчук Т. Велика сила малої води ...

²⁴ Зворигіна Н. Гроші на вітер // Урядовий кур’єр. – 2010. – 27 жовт. – С.5.

²⁵ Дубровик А. Споживачу пропонують альтернативу // День. – 2011. – 15 жовт. – С.5.

²⁶ Ісаєв В. Міні-ГЕС замість АЕС // Експрес. – 2006. – 21-22 бер. – С.8.

²⁷ Скуба В. Енергоефективність мислення // День. – 2011. – 9 лют. – С.9.

²⁸ Білоусова Н. „Зелене світло” // День. – 2008. – 22 жовт. – С.8.

²⁹ Савицький О. Від ідей вічного двигуна – до енергетичних реалій сьогодення // День. – 2010. – 15 груд. – С.10.

³⁰ Ісаєв В. Міні-ГЕС замість АЕС // Експрес. – 2006. – 21-22 бер. – С.8.

³¹ Білоусова Н. В Криму з’явиться сонячна електростанція потужністю 80 МВт // День. – 2011. – 11 серп. – С.5.

³² Скрипник Т. Й. Й ожили малі ГЕС // Голос України. – 2006. – 29 трав. – С.6.

³³ Пархомчук Т. Велика сила малої води ...

³⁴ Китайська компанія буде будувати українські ГЕС // День. – 22 черв. – С.5.

³⁵ Мальована В. Вказ. праця.

³⁶ На півдні Вінницької області почалася реалізація проекту сонячної електростанції // День. – 2011. – 2 черв. – С.5.

³⁷ Зворигіна Н. Вказ. праця.

³⁸ На півдні Вінницької області ...

³⁹ Гринюк В. На гірських річках збудують малі гідроелектростанції // Молодий буковинець. – 2011. – 16 черв. – С.8.

⁴⁰ Там само. – С.7.

⁴¹ Точений В. Національний проект „Енергія Природи”: Основні передумови і перспективи реалізації // День. – 2011. – 27 січ. – С.8.

⁴² Білоусова Н. Україна обирає „чисту” енергетику // День. – 2011. – 9 черв. – С. 5.

⁴³ Там само. – С. 5.

⁴⁴ Бровченко Л., Коханець І. Велика енергія малих річок // Голос України. – 2006. – 4 лип. – С.4.

⁴⁵ Княжанський В. Як зняти газовий зашморг // День. – 2011. – 15 лип. – С.6.

⁴⁶ Зворигіна Н. Німецький досвід – Україні // Урядовий кур’єр. – 2010. – 10 бер. – С.5.

⁴⁷ Білоусова Н. Україна обирає „чисту” енергетику // День. – 2011. – 9 черв. – С. 5.

⁴⁸ Білоусова Н. „Зелене світло”...

Борис Билецкий, Наталия Замятина (Чернівці)

АЛЬТЕРНАТИВНАЯ И ВОЗОБНОВЛЯЕМАЯ ЭНЕРГЕТИКА В УКРАИНЕ И МИРЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В статье раскрывается история, современное состояние и перспективы развития малой гидро – и альтернативной энергетики в Украине и мире в конце XX – начале XXI в.

Ключевые слова: энергетика, энергетическая безопасность, стратегия развития энергетики, диверсификация источников энергоресурсов, малая гидроэнергетика, возобновляемые источники энергии, глобальный рынок альтернативной энергетики.

Boris Biletsky, Natalia Zamyatina (Chernivtsi)

ALTERNATIVE AND RENEWABLE ENERGY IN UKRAINE AND IN THE WORLD: CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

In this article reveals history, contemporary condition and the perspectives of the development of small hydro- and alternative energetics in Ukraine and in the world at the end of the XX century – on the beginning of XXI century.

Key words: energy, energy security, energy development strategy, diversification of energy sources, small hydropower, renewable energy, global renewable energy market.

УДК 323.39:316.46 (477.7)

Галина Мельничук (Чернівці)

РЕГИОНАЛЬНИ ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ І ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕСИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті розкривається сутність поняття регіональної політичної еліти як визначального фактора впливу української еліти на процеси демократизації і розвитку громадянського суспільства.

Ключові слова: регіональна еліта, політична еліта, бізнес-еліта, державотворення, регіони, демократичний розвиток.

Становлення української державності, що супроводжувалося історичною роз’єднаністю її територій, надуманою проблемою регіонального протистояння, змушують політичну еліту шукати способи консолідації української політичної нації. Слід відзначити, що ідейно-політичні розбіжності між окремими регіонами України усвідомлювались з перших років існування незалежної України. Проте за 20 років української незалежності так і не вироблено дієвої програми подолання політичного роз’єднання України. Натомість спостерігається зміщення рівноваги в системі „центр-регіони” на користь центру. Він виступає монополістом всіх політичних, економічних, інтелектуальних ресурсів держави, в той час як регіони залишаються залежними від нього. В зв’язку з цим роль регіональної політики і регіональної еліти в Україні суттєво зростає.

Одним з факторів, що впливають на територіальну, економічну та політичну стабільність держави, є регіональна політика. Ідеї регіоналізму в науковій думці набули значного поширення. А це дає підґрунтя для узагальнення, наукового осмислення практичних кроків і вироблення певних власних рекомендацій. Вагомий внесок у розробку проблеми зробили Ж. Зіллер, Д. Мейс, Р. Агранофф, У. Альтермаг, Ф. Тоді, І. М. Бусигіна, М. О. Шульга та інші.

Узагальнюючи ці та деякі інші дослідження, слід зробити висновок, що проблеми регіонального розвитку вже знайшли своє відображення в науковій літературі, однак проблема взаємозв’язку регіональної політики та регіональних еліт, їх вплив на процеси державотворення ще чекає більш глибокої розробки.

Появу регіональних політичних еліт в Україні пов’язують з процесами регіоналізації, які призвели до відмежування регіонів від центру. В цьому розумінні мова може йти не тільки про регіональні політичні еліти, а й про еліти економічні, інтелектуальні та ін. Якщо говорити про самостійність і відособленість регіональних політичних еліт, то російський дослідник В. Мохов розуміє під регіоналізацією процес виокремлення регіональних еліт

із загального простору еліт як по „вертикалі” (між елітами Центру і масами), так і по „горизонталі” (між елітами різних регіонів), який супроводжується змінами їх політичного статусу, місця і ролі в системі владних відносин¹.

Відзначимо, що в науковій літературі існує декілька точок зору щодо ролі і значення регіональних політичних еліт в процесах державотворення. Згідно з першим підходом (В. Мохов), регіональні політичні еліти є вагомою політичною силою, яка визначає основні напрямки політичного розвитку своїх регіонів².

На думку інших дослідників (А. Чірікова), регіональні політичні еліти перебувають у повній залежності від Центру, спрямовані на збереження закритості елітних груп й існуючої системи вертикалі влади³.

Відповідно до третьої точки зору, регіональна політична еліта неоднорідна і розбита на конкуруючі групи, тісно пов'язані з Центром і місцевими бізнес-групами. М. Афанасьєв виділяє таке поняття, як „клієнтелізм” – боротьба клієнтів і клієнтел, які пов'язані з економічно зацікавленими групами⁴.

Регіональні еліти завжди відігравали серйозну роль у виробленні державної внутрішньої політики. Про це говорить хоча б той факт, що об'єднання політиків за регіональною ознакою до певного часу були більш впливовими, ніж політичні партії. Втім, останні роки показують, що вони продовжують нарощувати свої політичні потенціали та все активніше намагаються впливати на державну політику Центру, паралельно шукаючи адекватні форми самоорганізації.

У сучасній науці дослідження регіональних еліт сформувалося у вигляді широкого наукового напрямку, надзвичайно розмаїтого як за тематикою, так і за методологічними підходами. У колі проблем, які виникають під час дослідження ролі та функцій еліт у перехідних суспільствах, провідне місце займають питання аналізу впливу регіональної еліти на розвиток органів місцевого самоврядування. В умовах становлення демократії й трансформації політичної системи регіональна еліта повинна виступати провідником реформ і генератором нових ідей та цінностей.

Більшість науковців відзначають виняткову роль еліти в забезпеченні успішності демократичного переходу і процесу консолідації. Зокрема, Г. О'Доннелл та Ф. Шміттер вважають, що в посткомуністичних країнах еліти є головними акторами при здійсненні переходу до демократії⁵; Л. Даймонд, Х. Лінч та С. Ліпсет також переконані, що відданість політичної еліти демократичним принципам сприяє стабільності демократії⁶; представники елітистського підходу до аналізу перехідного періоду (Д. Хіглі, Р. Гантер, М. Бартон) беззаперечно підкреслюють, що еліти виступають в ролі основного елемента досягнення стабільності та життєздатності демократичного режиму, особливо, коли еліти досягають згоди щодо демократичності правил гри та сталості демократичних інститутів⁷.

Еліту як соціальне явище в державі можна розділити на дві групи: центральну та регіональну⁸. Відзначимо, що традиційно під регіональною політичною елітою мають на увазі губернатора, голову обласної ради, голів місцевих партійних осередків та мерів обласних центрів. Така еліта не лише впроваджує рішення центрального керівництва на підконтрольній території, але і веде переговори з ним про реалізацію специфічних інтересів свого регіону і сприймає себе як виразника інтересів регіональної спільноти.

Проте часто регіональні політичні лідери є так званими „намісниками”, які пасивно ретранслюють накази Центру та контролюють їхнє виконання на підзвітній території, не будучи при цьому реальними виразниками інтересів регіональної спільноти.

Структурування української регіональної політичної еліти відбувається, на нашу думку, за трьома критеріями: особистісним, інституційним та партійним. Особистісний критерій передбачає існування лідерів, навколо яких формуються відносно стійкі команди, групи, клани. В кожній місцевості є своя структура, що сформувалася на основі особистих відносин, що прямо впливає на прийняття кадрових рішень. Наприклад, прихід до влади нового губернатора часто приводить до заміни більшості його заступників, оскільки той зазвичай має у своєму розпорядженні власну команду (можливо, не дуже професійну, але пов'язану з першою особою регіону дружніми відносинами, а нерідко й родинними зв'язками).

Інституційний критерій визначає структурування еліти за ознакою приналежності до тих або інших владних структур, між якими є свої суперечності. Такими інститутами в українських реаліях є адміністрація області, обласна рада, міська, районна, селищна ради. Дуже часто відправною точкою структурування регіональної еліти стає протистояння між адміністрацією регіону й мерією.

Структурування регіональної еліти за партійною ознакою перебуває в прямій залежності від преференцій жителів даного регіону, від тієї електоральної культури, яка тут сформувалася. В більшості місцеві політичні партії є просто „філіалами” загальноукраїнських партій, які на місцях пасивно реалізують лінію партії, не виконуючи основної функції – рекрутування регіональної еліти в центральні органи управління⁹.

Окрім цього, як вважає історик Я. В. Верменич, „українські регіональні еліти, орієнтуючись на різні моделі націєбудівництва, мають відмінні зовнішні орієнтації. Регіональна біполярність виявляється і в різних оцінках минулого, ціннісних пріоритетах, у виборі полі- чи моноетнічної моделі національних відносин. Найгірше те, що ця біполярність часто відіграє роль розмінної монети в політичних іграх і від того має тенденцію до посилення”¹⁰.

Після проголошення незалежності України повноваження регіонів значно розширилися. Сформувались доволі впливові регіональні еліти, про це свідчить той факт, що об'єднання політиків за

регіональною ознакою (створення регіонально-орієнтованих партій) є більш впливовим, ніж за ідеологічним. Утворення Ради регіонів при Президентові України, заснування спілки місцевих і регіональних лідерів є свідченням визнання регіональних еліт в Україні¹¹.

Спроби регіональних еліт України активізувати свою діяльність у суспільстві знайшли відображення в процесі підготовки Конституції України. Процес становлення регіональних еліт в Україні умовно поділяють на два етапи:

перший: 1992 – перша половина 1994 року – етап суперництва ідей унітаризму і федералізму. Популяризується ідея розширення повноважень регіону, обговорюється можливість введення федеративного устрою. Ці позиції знаходили підтримку певного кола депутатів Верховної Ради;

другий: час, коли обстоювалася ідея запровадження унітарної форми правління, опосередковано підтримувалася центральна влада та стримувалося зростання ролі місцевої еліти у житті держави і суспільства¹².

На думку В. Мохова, друга половина 90-х років ХХ ст. завершує період еволюції регіональних еліт на пострадянському просторі, змістом якого було їх виокремлення з усіх еліт як активної і самостійної соціальної і політичної сили¹³.

За останні роки в Україні сформувався специфічний корпоративний тип політичної еліти, яка зміщує державну службу та національні інтереси з особистими цілями. Основними характерними ознаками її є: „земляцтво” – походження з одного регіону.

За таких обставин одним з актуальних питань є проблема взаємодії та взаємозалежності центральної і регіональних еліт. Адже саме останні можуть стати тією основою, яка об'єднає розрізнену політичну еліту і перетворить її у справжню, визнану народом і здатну вивести суспільство з кризи. Тому взаємовідносини Центру і регіонів є однією з головних тем української політики періоду незалежності.

За вплив на рівні центральної влади сьогодні сперечаються три регіональні еліти – київська, донецька та дніпропетровська. Це впливові еліти владного типу. Їхні представники в той чи інший час займали високі посади у виконавчій владі, мають свої фракції в Верховній Раді, мають регіональні бренди (тобто всі знають, хто такі донецькі чи хто такі дніпропетровські). Крім того найбільші олігархи України – донецькі, дніпропетровські та київські.

Фактично відсутні на центральному рівні харківська, львівська та кримська регіональні еліти. Тобто їхні представники на центральному рівні є, і навіть інколи отримують високі посади, але вони розпорошені й не ідентифікують себе за регіональною ознакою. Крім того, навіть найзначніших харківських, львівських та кримських бізнесменів з представниками київської, донецької та дніпропетровської груп поки що не зрівняти.

Тому якщо три найпотужніші регіональні еліти ми розглядаємо як впливові, владного типу,

то три інші – можуть бути розглянуті як еліти лобістського типу. Є харківське, львівське (умовно навіть галицьке) та кримське лобі¹⁴.

Причини такого стану речей слід розглядати в історичній площині. Ми не можемо не зважати на те, що Західна Україна тривалий час перебувала у складі Австро-Угорщини, а потім Польщі та інших країн. На цій території переважала Греко-католицька церква, навколо якої населення західноукраїнських областей об'єднувалося, і, відповідно навколо власної культури та самобутності. Сьогодні культура та історія національної боротьби – головні активи цього регіону, що дає його еліті підстави претендувати на участь в управлінні країною.

На відміну від Західної України, у ряді східних територій України було створено індустріальний комплекс, орієнтований на виробництво металу й важке машинобудування, з паралельно розвиненою паливно-енергетичною, транспортною та науковою інфраструктурою. Сюди для роботи на нових підприємствах з'їжджалися люди з усього СРСР. Як приклад, розглянемо Дніпропетровщину, еліта якої мислила не лише в рамках регіону, а й усієї країни. Це давало Дніпропетровську можливість бути постійним постачальником управлінських кадрів для Центру. Після утворення незалежної України дніпропетровська еліта стала основою формування центральної еліти і втратила регіональне самовизначення.

Щодо Донбасу, то цей регіон був орієнтований на важку й видобувну промисловість, а його еліта відповідала за управління великою кількістю важливих промислових об'єктів. Після розпаду СРСР місцевій еліті довелося вирішувати економічні питання, пов'язані з відновленням ще недавно потужної економіки регіону й започаткувати бізнес. Успіх у зміцненні економіки Донецької області, а також нові вимоги регіону до Центру стали стимулом до самостійної участі у великій політиці¹⁵.

В 90-х роках ХХ ст. завдяки посиленню регіонального бізнесу, спрямованого на внутрішній ринок, провінційні еліти отримали значні економічні та фінансові ресурси. Цьому сприяло налагодження міжрегіонального співробітництва областей України з територіальними одиницями іноземних держав, що мало позитивний вплив на розвиток торгово-економічної сфери. У 1991 р. був створений Комітет регіонів ЄС, у рамках якого діяла програма розвитку співробітництва з регіонами окремих країн-претендентів до вступу в ЄС (програми INTERREG, TACIS, RHARE). Поява в регіонах багатих та впливових іноземців сприяла зростанню фінансових ресурсів та виходу регіонального бізнесу на зовнішні ринки. До того ж обласна влада отримала впливових лобістів своїх інтересів за кордоном. Вже наприкінці 90-х рр. стало очевидним, що регіональним елітам належить вагома роль в економічному житті країни¹⁶.

Зокрема, в 1998 р. на чергових виборах до Верховної Ради України чимало представників економічних груп, тісно пов'язаних з регіональним

бізнесом, були обрані до парламенту. З цього часу центральна влада почала рахуватися з регіонами як з реальною та дієвою силою: їм вже не наказували, а пропонували. Регіони все активніше декларували свої бажання до автономізації. Розпочався новий етап перерозподілу політичної влади в країні між Центром та регіонами. Відтепер регіональні еліти все менше надій поклали на центральну владу, звичайно, якщо не мали тут власного сильного представництва¹⁷.

З актуалізацією проблеми демократизації суспільства важливо використовувати наукові висновки щодо особливостей сучасної регіональної української еліти, зокрема зорієнтованість на формування її використання механізмів управління по вертикалі, що посилює її владу в регіонах. Однак вона теж змушена прилаштовуватися щодо структур громадського життя. Президентські вибори 2004 р., 2006 р. та 2010 р. років засвідчили прагнення регіональних еліт до показної демократії.

Сучасне політичне лідерство в Україні доцільно обмежити трьома групами діячів, зважаючи на їхню реальну політичну роль у суспільстві або помітний вплив на верстви населення чи регіони країни.

До першої групи зараховують політичних діячів, які обіймають високі державні посади. Другу групу становлять політичні лідери найвпливовіших партій, рухів, суспільно-політичних організацій та об'єднань. Третя група – керівники з регіональних політичних угруповань. Сформувавшись на регіональному рівні, лідери цих політичних сил намагаються поширити свої ідеї та структури на інші регіони країни, щоб мати достатню підтримку під час виборчих кампаній. Помітними у цій групі є представники сучасного українського бізнесу – „бізнес-еліта”. Серед регіональних політичних лідерів, які згодом стали відомими в усій країні, можна назвати В. Чорновола, Я. Стецько, О. Вітовича, С. Хмару¹⁸.

Головним принципом діяльності впливових регіональних еліт є задоволення своїх бізнес-інтересів за допомогою адміністративного ресурсу, який дає змогу використовувати посади в центральній владі. Такий підхід зумовлює доволі сильні мотиви всередині країни, але зовсім непридатний для сильних зовнішньополітичних дій. Тобто регіональні еліти можуть відігравати важливу роль тільки всередині країни, але в принципі не можуть діяти на зовнішньополітичній арені.

На сьогодні в Україні спостерігається кланове регіональне протистояння. Негативом є те, що в регіонах або зовсім немає механізму контролю над правлячою елітою, або він неефективний. Усе це приводить до втрати елітою довіри, до розчарувань широких верств населення у демократичних гаслах, які вона пропонує суспільству як генератор ідей.

У суспільстві, що розвивається, необхідною умовою зміцнення демократії й становлення громадянського суспільства має бути вільна конкуренція елітних груп, їх циркуляція. Але тут є проблема, яку слід мати на увазі: циркуляція також повинна

мати міру, бо постійні кадрові переміщення вищого ешелону, невпевненість у стабільності, відсутність досвіду управління у вищій ланці – не менш негативні явища¹⁹.

Аналізуючи еліту, що функціонує сьогодні в Україні, науковці ще називають її „посттоталітарною”, а не демократичною, бо вона має певну ментальність та стереотип поведінки, що були при СРСР.

Українські регіональні еліти продовжують перебувати в пошуках оптимальних форм самоорганізації та захисту власних інтересів. При цьому керівники різних областей обирають власний шлях політичної реалізації: хтось комбінує складні схеми із загальнодержавними політико-економічними угрупованнями, хтось створює власні організації, а дехто намагається зберегти нейтралітет. Одне можна сказати впевнено: останнє слово в українській політиці буде саме за регіональними елітами.

На глибоке переконання науковців, національна стратегія інтеграції українського суспільства та подолання регіонального протистояння повинна включати низку заходів, зокрема: децентралізація владних повноважень від Центру до регіонів України. Децентралізація державного управління може бути найбільш оптимальним шляхом розв'язання існуючих проблем у відносинах між Центром і регіонами. Регіони отримають більше прав і можливостей для власного розвитку без ризиків виникнення відцентрових тенденцій. В той же час у процесі політики децентралізації слід дбати про збереження вертикалі виконавчої влади, правового і управлінського контролю за місцевою владою; збільшення ваги парламентаризму в Україні. Президентські вибори розколюють Україну на два протилежних табори, сприяючи закріпленню та відновленню істотних розбіжностей між регіонами. В той час як перехід до парламентсько-президентської форми правління дещо пом'якшує і частково нейтралізує тенденції регіонального електорального розколу під час президентських виборів. Президентські вибори повинні втратити ту велику вагу у державі, коли переможець отримує все. Навпаки, політичні еліти, зокрема й регіональні, вимушені домовлятися між собою під час формування коаліційного уряду. Це може сприяти пошуку консенсусу та зняття певного рівня конфліктності у суспільстві, інтеграції регіональних еліт – в загальнонаціональну політичну і адміністративну еліту. Формування нової, сучасної адміністративної еліти країни має стати одним з об'єднуючих елементів суспільного організму. Це передбачає міжрегіональну ротацію представників регіональних еліт у складі загальноукраїнської адміністративної еліти. Не лише Центр, але й регіони повинні бути рівномірно представлені в парламенті, сприяючи розв'язанню місцевих проблем на загальнонаціональному рівні²⁰.

Отже, зазначимо, що процес дослідження феномена регіональних еліт свідчить про те, що нині це питання актуалізоване не як теоретичне, а швидше як практичне. Самоорганізація еліт і їх

ініціатива є предметом регіональної політики, яка практикується у більшості регіонів України. Відмова від досвіду й ініціативи регіонів означає недалекоглядність державної системи управління й веде до роз'єднання регіонів і їхніх спроб розв'язувати свої проблеми без урахування загальнонаціональних інтересів.

¹ Мохов В. Региональная политическая элита России (1945-1991 гг.) // Пермь, 2003. – С. 7.

² Мохов В. Институциональные и социальные факторы регионализации элит в России // Режим доступу <http://www.ecsoman.edu.ru/data/916/681/1219/010.МОКНОВ.pdf>.

³ Чирикова А. Региональные политические элиты и российская модернизация: мифы и реалии // Режим доступу: <http://www.lawinrussia.ru/dokladi/2010-04-28/>

⁴ Афанасьев М. Н. Клиентелизм и российская государственность: Исследование клиентарных отношений, их роли в эволюции и упадке прошлых форм российской государственности, их влияние на политические институты и деятельность властвующих групп в современной России // Режим доступу <http://nationalism.org/library/science/politics/afanasiev/afanasiev-clientism/htm>.

⁵ Гоман-Галунтьева О. В. Определение основных понятий элитологии // Полис. – 2000. – № 3. – С. 98.

⁶ Елизаров В. Элитистская теория демократии и современный российский политический процесс // Полис. – 1999. – № 1. – С. 75-76.

⁷ Моска Г. Правящий класс // Социс. – 1994. – № 10. – С. 65-69.

⁸ Україна: інтелект нації // Ред. В. К. Врублевський. – К.: Інтелект, 2000. – С. 312.

⁹ Сокирка Ю. Регіональний фактор у політичному процесі України // Режим доступу <http://postua.info/news.php?nid=3>.

¹⁰ Верменич Я. В. Еволюція адміністративно-територіального устрою в Україні: проблеми концептуалізації // Укр. іст. журн. – 2005. – № 4. – С. 114.

¹¹ Куцова О. Вплив регіональних політичних еліт на формування регіонального політичного лідерства в Україні // Режим доступу <http://dspace.onu.edu.ua/bitstream/123456789/1636/1/Вестник>.

¹² Пірен М. Українська еліта і проблеми модернізації суспільства // Режим доступу <http://www.universum.org.ua/journal/2001/pir002/html>.

¹³ Мохов В. Институциональные и социальные факторы регионализации элит в России // Режим доступу <http://www.ecsoman.edu.ru/data/916/681/1219/010.МОКНОВ.pdf>

¹⁴ Пацюк С. Центральна, регіональна та міська еліти // Режим доступу http://xyz.org.ua/_other/dialogs/center_region_city_elite.htm.

¹⁵ Золотарьова О. Регіональні гонки // Дзеркало тижня. – 2001. – №36. – С. 2.

¹⁶ Карасев В. Государство-регионы или государственная // День. – 2002. – №228. – С. 4.

¹⁷ Золотарьова О. Регіональні гонки // Дзеркало тижня. – 2001. – №36. – С. 2.

¹⁸ Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні: Навч. посібник / Ф. Рудич, Р. Балабан, Ю. Ганжуров та ін. – К.: Либідь, 2008. – С. 127.

¹⁹ Шульга М. Правляча еліта // Віче. – 1997. – № 3. – С. 5.

²⁰ Романюк А. С., Сокирка Ю. М. та ін. Від соборності до незалежності: стан та динаміка інтеграції українського суспільства у контексті європейських процесів. – Львів: ЦПД, 2009. – 140 с. // Режим доступу http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/sobornist_knyzka/sobornist_r7.htm.

*Галина Мельничук
(Черновці)*

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЭЛИТЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ПРОЦЕССЫ СОЗДАНИЯ ГОСУДАРСТВА В УКРАИНЕ

В статье раскрывается значение понятия региональной политической элиты как определяющего фактора развития государственности в Украине, анализируются факторы влияния украинской элиты на процессы демократизации и развитие гражданского общества.

Ключевые слова: региональная элита, политическая элита, бизнес-элита, государственность, регионы, демократическое развитие.

*Galina Melnychuk
(Chernivtsi)*

REGIONAL POLITICAL ELITES AND THEIR INFLUENCE ON THE PROCESSES OF STATE-BUILDING IN UKRAINE

Content of the regional political elite as an important tool of state development in Ukraine is highlighted in the article. Factors of the Ukrainian elite's influence on the process of democratization and public society development are analyzed.

Key words: regional elite, political elite, business elite, state development, region, democratization.

УДК: 94 (477.8)

*Галина Чайка
(Чернівці)*

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ У СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

У пропонованій публікації на статистичних матеріалах окремих областей йдеться про стан гендерних відносин в Україні та проблеми, складності в реалізації гендерної політики в нашій країні.

Ключові слова: гендерна політика, жінки, чоловіки, закони, зайнятість, рівень оплати праці, дискримінація, безробіття, державна служба.

Дедалі більший інтерес викликає питання гендерної рівності в українському суспільстві. Як і раніше, нині існують певні стереотипи щодо професійної „придатності” жінок, а також спостерігається деякий розподіл професій на „чоловічі” та „жіночі”. Це певною мірою обмежує залучення жінок до багатьох сфер діяльності, особливо управлінської.

У публікації робиться спроба прослідкувати процес формування складу держслужбовців за